

Sámekonferánsa Kuellnegk neark 2012

- cealkámušat

1. Psykososiála dearvvašvuohta

Duogáš:

Dál oaidnit ahte sámi nuorain lassánit psykososiála gillámušat, mii lea hui duodalaš ášši. Seammás lea gelbbolašvuohta sápmelaččaid dili birra váilevaš dearvvašvuođaguovddážiin ja dearvvašvuođadivššus. Dát mielddisbuktá ahte nuorra sápmelaččat geat dárbbasit divššu eai oaččo dohkálaš divššu. Sámis obanassiige eai gávdno spesifihkka ásausat, nugo fuolla- ja dearvvašvuođaguovddážit, main doaimmat leat sámi álbmoga váste heivehuvvon. Danin gáibiduvvo spesiálagelbbolašvuohta, mii vižžojuvvo sámi álbmogis, dáid fitnuid siskkobealde.

20. sámekonferánsa ávžžuha danin ahte: várret resurssaid vai viidásset bargojuvvo psykososiála gillámušaiguin mat sámi álbmoga gaskkas leat.

20. sámekonferánsa oaivvilda danin ahte: Ásahit oktasaš sámi gealboguovddáža, sámiid váste, geat ássat dan njealji našunálastáhtas. Gáibiduvvo ahte fidne báikkálaččat divššu nu ahte sihkkarastá buoremus bohtosiid.

20. sámekonferánsa gávnna ahte: Gáibiduvvo bargoveahka mas lea spesiálagelbbolašvuohta, maid viežžá sámi álbmogis, nu ahte sáhttá fállat ovttaárvosaš psyhkalaš dearvvašvuođadivššu.

2. Sámiid vealaheapmi

Guhkit áigge badjel leat leamašan konkrehta ovdamearkkat dasa ahte sápmelaččat vealahuvvojit ja loavkiduvvojit. Mii leat oaidnán mánnga dakkár roavva ovdamearkka, ovttá áššis lei sámi studeantta birra gii loavkiduvvui ja fallehuvvui fysalaččat iežas sámi čearddalašvuoda geažil. Viidáset leat mediain badjelgeahččan miellaguottut sápmelaččaid vuostá váttisvuhtan. Vašálaš cealkámušat interneahras ja sosiála mediain lea maiddáid duodalaš ja lassáneaddji váttisvuhta. Dát leat dilálašvuoddat mat leat sihke gutneheamit ja dohkketmeahtumat.

20. sámekonferánsa lea registreren ahte mánnga bealis eai dohkket dákkár miellaguottuid ja dilálašvuodaid. Sámekonferánsa liikká váillaha doaimmaid ja evttohusaid vai dákkár dilálašvuoddat nogaše.

Ollu doaimmaid sáhtta bidjat johtui, sihke dakkaviđe doaimmaid ja doaimmaid guhkitáigge perspektiivvas. Sámekonferánsa áigu váldit ovdan ahte doaimmain okta livččii ahte majoritehtaálbmogat Ruoššas, Suomas, Norggas ja Ruotas ožžot eanet máhtu ja dieđuid álgoálbmogiid birra.

Sámekonferánsa áigu danin bivdit ahte davviriikalaš bealis, ja lagas ovttasbarggus Sámedikkiiguin ja sápmelaččaiguin Ruoššas, álggahuvvo bargu máhttoovddidemiin ja miellaguoddorievdademiin, earenoamážit majoritehtaálbmogiid ektui.

3. Barentsovttasbargu

Sápmelaččaid 20. konferánsa sávvá lihku Barentsovttasbarggu oasehasaide 20-jagi ovttasbarggu ávvudemiin, mii galgá ávvuduvvot Girkonjárdgas 3.-4.6.2013:s.

Ovttasbargocealkámuša ođasmahttima oktavuodas čujuhit mii 2. Barents álgoálbmotkongreassa cealkámuššii, mii lei čoahkkanan Girkonjárdgii 9.-10.2.2012:s. Sámekonferánsa doarju cealkámuša, ja ávžžuha Barentsovttasbarggu oasehasaid čuoovvolit cealkámuša.

Álgoálbmogiidda davvin lea Barentsovttasbargu ovddastan ođđa áiggi ja ođđa vejolašvuodaid rádjerasttideaddji oktavuhtii ja ovttasbargui. Mii leat ožžon eanet vejolašvuodaid sihke lonohallat vásáhusaid ja konkrehta ovttasbargoprošeavttaide. Mii sápmelaččat ássat buot dain riikkain maid Barentsovttasbargu siskkilda. Mii oaivvildit ahte álgoálbmogiid oassálastin ja ovddasteapmi politihkalaš ovttasbarggus lea mearrideaddjin Barentsovttasbarggu viidáset ovddideapmái. Lea dehálaš midjiide álgoálbmogin, ahte mii eat dušše leat objeavttat ovttasbargui, muhto ahte mii nákcet leat oasseválddit ja oasehasat sihke nubbi nubbái ja stáhtaide ja guovlluide gos mii ássat.

Sámekonferánsa oaivvilda ahte berrešii leat diehttelassan ahte buot golbma álgoálbmoga Barentsguovllus galget ovddastit iežaset Barents guovlluráđis ja ahte álgoálbmogat fertejit leat ovddastuvvon Barentsráđis. Dát lea boahte, dehálaš lávki váldit jus áigumuššan lea ahte álgoálbmotovttasbargu galgá čuoovvut seamma leavttu go mii Barentsovttasbarggus muđui lea. Mii vuordit ahte dát čuoovvoluvvo Girkonjárdgga - julggaštusa ođasteami oktavuodas.

(originála giella dárogiella)

4. Válgáigodagaid birra

20. Sámekonfereansa ávžžuha Sámedikkiid árvoštallat heivehit válgáigodagaid ja áiggi goas čađaha válggaid Sámedikkiide. Dákkár organiserema ovdamunit sáhttet leat dat ahte oažžu stuorit beroštumi sámi oktasašhástalusaide ja čovdosiidda, vejolaš stuorit mediaberoštumi ja servodatdigaštallama jos ii dárbbáš gilvohallat eará riikkadási, regionála dahje báikkálaš válggain, ja álkida koordineret rastá rájáid parlamentáralaš ovttasbarggu.

Sámekonfereansa gáibida válldi sámiide das mii guoská váлгаortnegii. Okta mihttomeriin berre leat dat ahte ráhkadit váлгаortnega mii váldá vuhtii sámiid dárbbuid.

Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna soabadallamat leat jođus: dán oktavuodas leat stuora hástalusat sámi organisašuvnnain ja Sámedikkiin dasa maid stáhtat sáhttet buktit rámmaeavttuid, njuolggadusaid ja politihkkahábmema muddemii. Lea maid lunddolaš ahte sámit ge ráhkkanit dasa ahte duohtandahkat sámekonvenšuvnna ja daid vejolašvuodaid mat leat stuorit rastarájiid ovttasbarggus. Mii galgat maddái leat ieža gergosat dasa ahte muddet (harmoniseret) min doaimmaid, ja nannet parlamentáralaš ovttasbarggu sihke resurssaiguin ja válldiin. Sámediggeválggaid oktiiheiveheapmi sáhttá leat lávki rivttes guvlui.

5. Sámi nuorat ja árbevirolaš ealáhusat

Sápmelaččaid 20.konferánsa lea fuolastuvvan Sámi árbevirolaš ealáhusaid dáfus. Sisabáhkemat sámi eatnamiidda leat mearihis ollu, ja dálkkádatrievdadusat vurdojuvvojit lassánit áiggi mielde vahátlaš leahtus jagi 2053 rádjái.

Árbevirolaš ealáhusat, mat siskkildit boazodoalu, guolásteami ja bivddu leat áidna ealáhusat, mat don doloža rájes juo leat lihkestuvvan geavahit árktalaš guovlluid ceavzilis lági mielde. Sámi nuorat leat oktan boahttevaš buolvvaiguin danin dat geat bohtet báhcit ain eallit daid eatnamiidda go mañemus ruvke giddejuvvo. Mii leat dat geat fertet eallit dálá industriála ovdáneami váikkuhusaiguin ja riskkaiguin.

Verrámus einnostus lea ahte jagi 2053:s sáhtá industriála ovdáneapmi ja ruvkedoaimma dahkat veadjemeahttumin doaimmahit árbevirolaš ealáhusaid. Hehtten dihte dán, de berrešii sápmelaččaid vuoigatvuohta árbevirolaš ealáhusaide ja sin eaiggáduššanrieki eatnamiidda, čázadagaide ja áhpái dohkkehuvvot ja suodjaluvvot našunála láhkamearrádusain. Eatnamiid, čázadagaid ja ábi ii galgga beassat ávkkástallat nu lágiid ahte hehte sápmelaččaid beassat doaimmaheames iežaset ealáhusaid.

(originála giella engelasgiella)

6. Borasspireválttisvuodát Sámi boazodoalu guovllus

Ávžžuhus lea oažžut stáhtaid ovttasbargui borasspireválttisvuodas ja borasspirelohku galgá leat dakkár ahte boazodoaluin birge dál ja boahhteáiggis (maid jagis 2053). Bivdolobiid galgá fitnet jođáneamos lági mielde ja doarvái olu.

Sámiid 20. konfereansa ávžžuha ásahit oktasaš borasspirepolitihkka sámi boazodoalloguovllus, mii sisttisoallá almmolaš bivddu.

Árbevirolaš vuohki suodjalit bohccuid lea leamaš bivdu ja johttit bohccuiguin guovlluide gos lea lunddolaš guođohanráffi. Stáhta otná politihkka ja guohtuneatnamiid gáržžideapmi boktá daid váttisvuodaid, ahte áidna vuohki dorvvastit guođohanráfi, lea geahpedit boraspiriid, vai šaddá lunddolaš guođohanráffi.

7. Šiehtadallamat stáhtaid gaskkas

Šiehtadallamat gaskal stáhtaid mat leat ásahuvvon sámi duovdagiidda, fertejit dovddastit ahte sámi kultuvra ii leat heajut go majoritehta kultuvra, muhto dat lea seamma mávssolaš, ja maiddá dat duohtavuolta ahte luossabivdu rádjejogain lea mihtilmas sihke báikkálaš sámi kultuvrraide, báikkálaš sámi eallinvuohkái ja báikkálaš sámi biebmováráiduhttimii. Stáhtaid viidáset barggus b erre sihkkarastit ahte sápmelaččat adnojit leat olmmošlaš oasehassan seamma vuoigatvuođaiguin ja friddjavuođaiguin ja ahte stáhtaid gaskasaš šiehtadusat eai galgga čiehkát dahje marginaliseret báikkálaš sámi álbmogiid juogalágan báikkálaš álbmogin daid stáhtaid majoritehta vuollásažžan. Ođđa šiehtadusat mat šiehttojuvvojit dáid stáhtaid gaskkas, galget čielgasit leat guovdilaston ja biddjot oktavuhtii báikkálaš sámi álbmogii ja sin manjšohttiide earenoamáš juridihkalaš duohtavuoltan.

Šiehtadallamat fertejit dasto biddjot oktavuhtii dainna duohtavuodain ahte sámi álbmot orru goappaš bealde ráji ja lea okta álbmot. Šiehtadallamiin mat leat gaskal Norgga ja Suoma, Norgga ja ruošša federašuvnna, Ruođa ja Norga, Ruođa ja Suoma ja ruošša federašuvnna ja Suoma, sii eai beasa hehttet sámi áirasiid doaibmame oktan álbmogin. Ráđđehusain galget danin leat heivvolaš doaimmat maiguin geahpida oktavuodaid ja ovttasbarggu gaskal sápmelaččaid riikkarájiid rastá, dat galget maid siskkildit ekonomalaš, kultuvrralaš, vuoigatvuođalaš ja biraslaš suorggi doaimmaid.

Stáhtat mat leat ásahuvvon sámi álbmoga guvlui bohtet šiehtadallat biebmováráiduhttima birra rádjejogain ja eará riikkaidgaskasaš guoski áššiin. Stáhtat galget speadjalastit vuoigatvuođaid, mat leat hábmejuvvon šiehtadusain, mat leat šiehtadallon báikkálaš sámi servodagaid dievaslaš ja beaktilis searvamiin.

(originála giella engelasgiella)